

Metafysiikka valistuksena

1. Johdanto

Valistusfilosofi David Hume (1711–1776) lopettaa *Tutkielmansa inhimillisestä ymmärryksestä* (1748) seuraavasti:

Kun me käymme kirjastoja läpi näistä periaatteista vakuuttuneina, mitä tuhoa meidän tuleekaan tehdä? Jos esimerkiksi otamme käsiimme minkä tahansa niteen jumaluusoppia tai koulumetafysiikkaa, kysykäämme, sisältääkö se mitään abstraktia päättelyä koskien lukua tai kvantiteettia? Ei. Sisältääkö se mitään kokeellista [experimental] päättelyä koskien tosiasioita ja olemassaoloa? Ei. Heitetäköön se siis tuleen. Sillä se ei voi sisältää mitään muuta kuin harhaa [illusion] ja petosta [sophistry]. (Hume 2006, 58; vrt. Hume 2007, 120.)

Oletetaan, että Hume allekirjoittaa tässä esitetyn ääriempiristisen tietoteoreettisen “haarukan”: jos jokin ei sisällä joko lukuja ja kvantiteettia koskevaa abstraktia päättelyä tai tosiasioita ja olemassaoloa koskevaa kokeellista päättelyä, niin se on harhaa tai sofismia, siis petollista päättelyä. Oletetaan lisäksi Humen ajatelleen, että metafysiikka tarkastelee sitä, mitä on olemassa, ja että se ei sisällä kokeellista eli kokemukseen perustuvaa päättelyä. Silloin metafysiikka on Humen mielestä harhaa ja sofismia.

Valistus on Humelle myös tiedollista edistystä, minkä näemme esimerkiksi vuoden 1742 esseessä *Taitojen ja tieteiden synnystä ja kehityksestä* (Hume 2006, 59–86). Voisi siis olettaa, että Humen mukaan metafysiikasta luopuminen on osa valistusta: osa tiedollista edistystä (ks. Ayer 2001, 21).

Nähdäkseni tämä positivistinen tulkinta on yksinkertaistava ja se nojaa olennaisesti yhteen poleemiseen sitaattiin (vrt. Hakkarainen 2011). Teoksissaan Hume teki metafysiikkaa esimerkiksi syystä ja seurauksesta, tahdonvapaudesta ja argumenteista Jumalan olemassaolon puolesta (ks. esim. Hume 2007). Näyttää enemmänkin siltä, ettei Hume halua

luopua kaikesta metafysiikasta, vaan ainoastaan “väärästä metafysiikasta” (*false metaphysics*) kuten skolastisesta metafysiikasta (Hume 2007, 8).

Tällä kertaa kiinnostuksen kohteeni on kuitenkin muualla kuin Hume-tulkinnassa. Argumentoin, että metafysiikka on ollut valistusta, vaikka se edelleen kaipaa lisää valistumista, kun valistus ymmärretään avoimena prosessina, joka ei ole ajasta ja paikasta riippuvaista. Metafysiikasta valistuksena Hume voisi olla samaa mieltä “oikean metafysiikan” (*true metaphysics*) kohdalla (Hume 2007, 8).

Käsittelen ensin sitä, mitä metafysiikka ja valistus ovat. Sitten lausun länsimaisen metafysiikan historiasta hyvin lyhyesti. Päätän esseeseen argumentoimalla, että metafysiikka on valistunut siinä mielessä, että klassisen substanssi-ominaisuus-skeeman sokeasta seuraamisesta on pitkälti päästy eroon. Metafysiikka kaipaa kuitenkin lisää valistusta ja kriittistä tarkastelua, jotta vapaudumme täysin kyseisen skeeman ja modernin predikaattilogiikan johdatuksen aiheuttamasta kolmesta ongelmallisesta suositusta (tausta)oletuksesta: (1) perustavat partikulaariset yksilöoliot ovat (periaatteessa) laskettavia, (2) ne eivät ole relationaalisia ja (3) ominaisuudet ovat ontologisesti riippuvaisia kantajistaan.

2. Mitä on metafysiikka?

Metafysiikan luonne on kiistanalainen asia sekä historiallisesti että nykyään. Historiallisesti keskustelua on aiheuttanut muun muassa metafysiikan tutkimuskohteen status. Kant tunnetusti problematisoi sen, voiko metafysiikka tieteenä kohdistua transsendentaalisesti reaaliin olevaan eli olioihin sinänsä, jotka ovat myös muotonsa puolesta havainnoinnista riippumattomia. Ennen Kantia esimerkiksi Francisco Suárez esitti 1600-luvun taitteessa, että metafysiikka on reaalitiede siinä mielessä, että sen tutkimuskohteena on Rolf Dargen kantilaisin termein transsendentaalisesti reaallinen (Darge 2015). Kantin jälkeen keskustelu on jatkunut tähän päivään asti. Viime vuosikymmeninä analyyttisessä metafysiikassa on ollut hallitseva oletus, että metafysiikka on reaalitiede tai ainakin pyrkii tarkastelemaan olioita sinänsä.

Nykyään quinelaiset ajattelevat, että metafysiikka on ontologiaa, joka tarkastelee sitä, mitä on olemassa (van Inwagen 2001, 13ff.). Metafysiikka on hyvin yleisten olemassaolokysymysten tutkimusta. Sellaisia ovat paradigmaattisesti kysymykset erilaisten

abstraktien objektien, kuten lukujen, joukkojen, ominaisuuksien, propositioiden ja kielellisten merkitysten, olemassaolosta. Quinelaiden kanssa eri mieltä ovat he, jotka painottavat olevan kategorioiden, kuten objektien, ominaisuuksien ja prosessien, eksplisiittisen tarkastelun ensisijaista merkitystä metafysiikassa, siinä missä quinelaiset eivät tyypillisesti problematisoi kategorioita. Olevan kategorioiden tarkastelun merkitystä painottavat esimerkiksi formaaliontologit, jotka analysoivat olevan kategorioita olemisen muodoilla eli tavoilla olla, kuten esimerkiksi mahdollisesti toisesta oliosta riippuvaisena olemisella (esim. Smith 1981, Lowe 2006 ja Simons 2012).

Lienee selvää, ettei tässä esseessä ole mahdollista perustella kantaani metafysiikan luonteeseen kunnolla. Joudun siis vain olettamaan erään käsityksen metafysiikasta, jota olen osin puolustanut muualla (Hakkarainen 2016). Käsitys on aristoteelisis-formaaliontologinen. Kiteytettynä se kuuluu seuraavasti. Metafysiikka tarkastelee olevaa eli sitä, mitä on, *sikäli kuin se on*. Olevan tarkastelun näkökulmana on siten oleminen. Sikäli metafysisinen tarkastelu kohdistuu olennaisesti myös olemiseen itseensä ja sen piirteisiin, kuten yhtenäisyyteen tai moninaisuuteen, sekä olemisen mahdollisiin periaatteihin – historiallisesti katsoen keskeinen tällainen periaate on esimerkiksi ristiriidan periaate. Olemisen piirteisiin kuuluu tärkeästi myös sen suhde sille läheisiltä vaikuttaviin asioihin kuten olemassaoloon (eksistenssiin), todelliseen (reaaliseen), tulemiseen ja kaikkien näiden vastakohtiin kuten olemattomuuteen, epätodelliseen ja häviämiseen/katoamiseen.

Olemisensa vuoksi oliot eli ne, jotka ovat, jakautuvat olevan luokkiin eli kategorioihin, jotka ovat metafysiikan keskeinen tutkimuskohde. Formaaliontologien mukaan kategorioihin jakautuminen perustuu olemisen muotoihin (lat. *forma*), jotka ovat alustavasti muotoilultuna tapoja olla (esimerkiksi ominaisuuksien tapaa olla on monien mielestä riippua olemassaololtaan kantajistaan substansseista) (Lowe 2006, luku 3 ja Simons 2012). Sikäli olemisen muotojen tarkastelu on myös olennainen osa metafysiikkaa.

Koska metafysiikka tarkastelee olevaa, se on myös ontologiaa kuten quinelaiset ajattelevat: metafysiikka tutkii sitä, mitä on. Tähän lisäisin Aristoteleelta oppineena, että ontologia kysyy myös, miksi on sitä, mitä on (ks. Politis 2004, 190–191)? Minkä vuoksi oliot ovat? Mikä on olevan perusta vai onko sellaista?

Metafysiikka jakaantuu siis ensisijaisesti yleiseen metafysiikkaan, formaaliontologiaan ja ontologiaan. Yleinen metafysiikka tarkastelee olemista itseään ja sen piirteitä. Formaaliontologian tutkimusaiheena ovat olevan kategoriat ja olemisen muodot.

Ontologiassa metafysiikat pyrkivät selvittämään, mitä on ja miksi. Ontologinen näkökulma olevaan eroaa muista olevaa tutkivista aloista sikäli, että ontologi tarkastelee olevaa välittömästi yleisen metafysiikan ja formaaliontologian näkökulmasta. Hänen tulee asettaa ongelmansa (tausta)olettamalla jotakin olemisesta itsestään ja sen piirteistä. Onko oleminen esimerkiksi yhtenäistä ja sama asia kuin olemassaolo, kuten viime vuosikymmeninä on ollut tapana olettaa? Ontologi ei voi myöskään paeta formaaliontologiaa, koska hänen kysymyksensä on ytimeltään olevan kategorioiden olioiden oleminen. Esimerkiksi paradigmaattinen ongelma lukujen tai joukkojen olemisesta on välittömästi kysymys abstraktien olioiden eli erään mahdollisen olevan kategorian olioiden olemisesta. Silloin on syytä määrittää kyseinen kategoria, mikä on formaaliontologinen tehtävä, joka edeltää loogisesti ontologista ongelmaa kategorian jäsenien olemisesta. Muilla olevaa tutkivilla aloilla yleisen metafysiikan ja formaaliontologian kysymykset eivät ole yhtä välittömästi relevantteja kuin ontologiassa. Fysiikan kysymys Higgsin bosonin olemassaolosta ei ole ytimeltään olevan kategorioita koskeva kysymys, vaikka sekin taustaolettaa jotakin yleisestä metafysiikasta ja formaaliontologiasta.

Metafysiikka jakaantuu myös joukkoon erityisiä metafysiikkoja. Mainitsen niistä vain sosiaalisen ontologian, jota tutkitaan Suomessakin innokkaasti, mikäli sosiaalisen ontologian katsotaan tarkastelevan sosiaalista olevaa eikä vain sosiaalisen representaatioita tai muuta vastaavaa. Sosiaalinen ontologia tarkastelee muiden muassa sosiaalisia lajeja kuten sukupuolia ja instituutioita kuten yliopistoa.

3. Mitä on valistus?

Valistus on aatehistoriallisesti ja filosofian historiassa kiistanalainen asia: ei ole selvää, mitä valistus oli. Luultavasti ei ollut mitään yhtä valistusta eikä kenties edes valistuksen jaettua ydintä. (Bristow 2017.) En otakaan kyseiseen historialliseen keskusteluun kantaa vaan tarkastelen valistusta avoimena kasvuprosessina, joka ei ole ajasta ja paikasta riippuvainen. Sellaisena valistus tulee lähelle sivistystä (saks. *Bildung*), joka on kiteytetysti ihmisen potentiaalın todellistamista (Herdt 2019, 11ff.). Innoitusta haen valistuksen kiistattomasta klassikosta, Kantin esseestä *Vastaus kysymykseen: Mitä on valistus?* (1784). En ota kantaa, miten lukutapani pärjää vertailussa muihin tulkintoihin, vaikka esitän

väitelauseita Kantista. Tarkoituksena on pikemmin systemaattisia kuin filosofian historiallisia tai Kant-tutkimuksellisia.

Kantin luonnehdinnan mukaan "[v]alustus on ihmisen [*Mensch*] pääsemistä ulos hänen itsensä aiheuttamasta alaikäisyyden tilasta. Alaikäisyys on kyvyttömyyttä käyttää omaa ymmärrystään [*Verstand*] ilman toisen johdatusta [*Leitung*]." (Kant 1995, 77; käännöstä korjattu.) Aiheeni vuoksi keskityn tiedolliseen ymmärtämiseen.

Kääntäen alaikäisyys (saks. *Unmündigkeit*) on siis toisen, erityisesti perinteisten tiedollisten auktoriteettien johdattamana olemista enemmän tai vähemmän kriittikittömästi ja *passiivisesti*. Konkreettisemmin alaikäisyys on tradition, myytin, ennakkoluulojen, taikauskon, ihmeisiin uskomisen ja uskonnollisten tai julkisen vallan tiedollisen auktoriteetin kriittikittöntyä ja passiivista vastaanottoa. Kantin historiallisessa kontekstissa kyse oli ennen kaikkea Preussin kuninkaan ja kuningaskunnan absoluuttisen monarkian sekä ortodoksisen tai pietistisen luterilaisuuden auktoriteetin "orjana" olemista. Kantille valistus oli siis Preussissa ennen kaikkea vapautumista tästä orjuudesta, ei niinkään totaalista irtiottoa esimerkiksi luterilaisesta perinteestä. Valistuva ihminen ei vain passiivisesti vastaanota perinnettä.

Valistus on siten yhteensopivaa sen kanssa, että suhtautuu traditioon aktiivisen kriittisesti hylkäämättä sitä täysin. Traditiosta voi oppia, siihen voi suhtautua kunnioittavasti ja sen päälle voi rakentaa, kunhan sen tekee itsetietoisesti kriittisesti sokean seuraamisen sijasta. Valistuksen kannattajan ei pidä ajatella naiivisti, että valistumisessa on kyse kaikkien siteiden katkaisemisesta traditioon, ikään kuin tyhjästä aloittamisesta. Mikään ajattelu ei lähde eikä sen pidäkään lähteä nollost.

Mitä valistus tarkoittaa metafysiikan suhteen? Olisi ensinnäkin ajattelematonta yrittää katkaista kaikki siteet metafysiikan perinteeseen. Sen parissa on tehty tuhansia vuosia työtä, josta on opittavaa. Jättiläisten hartioilla kannattaa seistä ja suhtautua perinteeseen kunnioittavasti. Joka tapauksessa metafysiikka on väistämättä ainakin jossain määrin kiinni traditiossa. Metafysiikassa valistumisessa pitäisi olla kuitenkin mahdollisimman hyvin tietoinen yhteyksistään traditioon, vaikka kaikista yhteyksistä on inhimillisesti mahdotonta olla tietoinen. Vain sillä tavalla on mahdollista valistuksen mukainen aktiivisen kriittinen suhtautuminen ja perinteestä oppiminen. Erityisesti pitää välttää olemasta passiivinen, kriittikittön tradition sokea vastaanottaja. Pahinta valistuksen näkökulmasta on, jos pukeutuu perinteen pakkopaitaan tiedostamatta.

4. Sananen metafysiikan historiasta

Metafysiikan historia on jo pelkästään länsimaisessa traditiossa monimutkainen ja monipolvinen. Ei ole vain yhtä metafysiikan historiaa tai traditiota. Silti on yleisesti tunnustettua, että länsimaisen metafysiikan perinteessä on eräs juonne, jolla on ollut eri muodoissa hallitseva asema ainakin viime vuosituhanella. Kutsun sitä *substanssi-ominaisuus-skeemaksi*, jonka vaikutusvaltaisina muoto on ollut aristoteelinen metafysiikka eri erityisine versioineen. Substanssi-ominaisuus-skeeman mukaan olevan perustan muodostavat substanssit, jotka ovat kutakuinkin samana säilyviä ontologisesti riippumattomia yksilöolioita. Substanssit ovat vastaus ontologiseen kysymykseen, miksi on sitä, mitä on. Tyyppiesimerkkejä substansseista ovat eläimet, mitä tietysti monoteistiset uskonnolliset opit Jumalasta monimutkaistavat. Jos Jumala kuitenkin siirretään tässä yhteydessä syrjään, (luoduista) substansseista ontologisesti riippuvaisia ovat erityisesti ominaisuudet, jotka aristotelismissä kategorisoidaan aksidensseiksi (kvaliteetit ja kvantiteetit). Aristoteelinen substanssi-aksidenssi-metafysiikka onkin selkein muoto substanssi-ominaisuus-skeemasta. Aristotelismi voi edelleen kohtuullisen hyvin nyky metafysiikassa, sekä (uus)tomismissa että sekulaareissa uusaristoteleismeissa (esim. Lowe 2006, 2013; Oderberg 2007; Marmodoro 2013; Koslicki 2018).

Substanssi-ominaisuus-skeema ei ole kuitenkaan rajoittunut aristoteeliseen metafysiikkaan edes laajasti ymmärrettynä. Skeeman vaikutusvaltaisia historiallisia instansseja ovat myös Descartesin ja Locken substanssi-modus-metafysiikat. Niissä ominaisuudet kategorisoidaan substanssien moduksiksi eli muunnelmiksi (Descartes 2003, 57; Schechtman 2016; Kim 2022). Esimerkiksi Descartesilla (2003, 61) jokainen ajatus on ajattelevan substanssin muunnelma. Ajattelevat ja ulotteiset substanssit muodostavat olevan perustan, jos sulkeistamme Jumalan (Descartes 2003, 55). Niiden vuoksi on sitä, mitä on.

Nykyään substanssi-modus-metafysiikkaa kannattaa esimerkiksi John Heil (2012). Siinä ominaisuuksien ontologinen riippuvaisuus substansseista on tarkemmin sanottuna luontevasti vahvaa identiteettiriippuvuutta, jossa substanssi määrää ominaisuuksiensa eli muunnelmiensa numeerisen identiteetin (ks. Tahko & Lowe 2020). Arkipäiväinen havainnollistus tästä riippuvuudesta on, että Pippo-kissan neljän kilogramman massa on Pipun substanssin muunnelma. Pippo määrää tämän massa-moduksen numeerisen

identiteetin. Sikäli kyseinen massa eroaa numeerisesti minkä tahansa muun nelikiloisen kissan kuten Anssin massasta eikä Pipon massa-modus voi olla minkään muun substanssin muunnelma.

Substanssi-ominaisuus-skeemassa on tietenkin historiallisia murtumia, joista mainitsen lyhyesti vain muutamia. Ei ole esimerkiksi selvää, kuinka antiikin epikurolaisuus, stoalaisuus ja uusplatonismi sopivat siihen. Hume puolestaan ajatteli, että ainakin mentaalisten olioiden piirissä kvaliteetit ovat ontologisesti riippumattomia ja muodostavat kimppuina kantajansa (Hakkarainen 2011). Sikäli kvaliteetit ovat kantajiaan perustavampia. 1900-luvun taitteessa Francis Herbert Bradley kannatti ilmeisesti niin vahvaa olemassaolomonismia, että substanssin ja ominaisuuden välinen metafyyminen ero ei sovi siihen, koska yhdessä ja ainoassa oliossa ei ole reaalisesti mitään distinktioita (Candlish & Basile 2021).

5. Metafysiikka valistuksena

Vaikka substanssi-ominaisuus-skeema nauttii edelleen joidenkin metafyytikoiden keskuudessa vankkumatonta kannatusta esimerkiksi aristoteelisessa muodossaan ja substanssi-modus-metafysiikassa, skeeman kokonaisvaltaisesta, kritiikittömästä ja passiivisesta ohjauksesta on pitkälti vapauduttu. Skeeman kannattajatkin ovat tyyppillisesti tietoisia skeeman kritiikistä, kuten sen mahdollisista yhteensopivuusongelmista nykyisen luonnontieteen kanssa. Voisi siis varovaisesti arvioida, että tältä osin metafysiikka on antanut osaltaan oman panoksensa valistuksen avoimeen kasvuprosessiin. Metafysiikan tutkimus on ollut osa valistusta.

Kolme skeeman oleellista konstituenttia ohjaavat kuitenkin edelleen metafyytikoiden ajattelua liian voimakkaasti ja kritiikittömästi, yhdessä tai erikseen: (1) perustavat partikulaariset yksilöoliot ovat (periaatteessa) laskettavia, (2) ne eivät ole relationaalisia ja (3) ominaisuudet ovat ontologisesti riippuvaisia kantajistaan ja sikäli ne eivät voi olla kantajiaan ainakaan perustavampia olioita olemisen järjestyksessä.

Näiden kolmen sitoumuksen suhteen substanssi-ominaisuus-skeema myös yhdistyy luontevasti analyttisen metafysiikan hallitsevan paradigmaan, jonka Barry Smith (2005), E. J. Lowe (2013) ja Ingvar Johansson (2016) ovat tunnistaneet. Tuolle paradigmalle Smith (2005) on antanut ironisen nimen "fantologia". Nimi tulee predikaattilogiikan $F(a)$:sta. Fantologian ensimmäinen oletus on, että predikaattilogiikalla voidaan paljastaa

väitelauseiden looginen muoto formalisoimalla ne. Väitelauseiden esittäminen predikaattilogiikalla on prefoitu, vaikei kenties ainutlaatuinen tapa formalisoida ne. Tästä Russellin kaljun Ranskan kuninkaan esimerkki on hyvin tunnettu. Toisen fantologian oletuksen mukaan predikaattilogiikalla formalisoidun kielen yleisimmät viittaavat perusilmaukset eli n-paikkaluvun predikaatit ja yksilötermit (vakiot sekä muuttujat) heijastavat suoraan ontologisia kategorioita. Olevan kategoriat voidaan lukea näistä predikaattilogiikan kategorioista.

Fantologian paradigma on tuottanut monien analyttisten metafysiikkojen ajattelua implisiittisesti tai eksplisiittisesti ohjaavan viitekehyksen, jossa oliot ovat joko (konkreettisia) partikulaarisia objekteja, n-paikkaluvun ominaisuuksia tai objektien ja ominaisuuksien muodostamia, propositioita vastaavia fakta-olioita. Objektit ovat laskettavia, ne eivät ole relationaalisia ja ominaisuudet ovat niistä riippuvia ”tydyttymättömiä” olioita. Ominaisuudet eivät voi siten olla objekteja perustavampia olioita. Fantologia siis tuottaa kolme substanssi-ominaisuus-skeeman yllä mainittua konstituenttia.

Seuraavaksi argumentoin lyhyesti, että tämä on ongelmallista *prosessimetafysiikan, ontin rakennerealismien ja trooppiteorian* kannalta. En esittele näitä yksityiskohtaisesti vaan keskityn niiden olennaisiin piirteisiin, kun näkökulmana on kolme yllä mainittua konstituenttia, joiden suhteen metafysiikka kaipaa edelleen valistusta.

Ensimmäisen konstituentin vuoksi prosessimetafysiikka saa osakseen tarpeetonta lähtökohtaista vastustusta, jopa sivuuttamista. Johanna Seibtin (2018) teoria on yksi kehittyneimpiä prosessimetafysiikkoja. Hän kannattaa yhden kategorian teoriaa, jonka mukaan on olemassa vain ja ainoastaan prosessien kategorian olioita. Niitä voi havainnollistaa ennen kaikkea kehityskuluilla kuten *Pippo kasvaa nelikiloiseksi* ja aktiviteeteilla kuten *vesi kiehuu* tai *lunta sataa*. Seibt väittää, että prosessit eivät ole periaatteessakaan laskettavia diskreetteinä yksikköinä, vaikka niillä on identiteetti ja ne ovat konkreettisia eli aika-avaruudellisia. (Seibt 2018.) Jo pelkästään identiteetin ja laskemattomuuden yhdistelmä näyttää melkein käsittämättömältä substanssi-ominaisuus-skeeman ja varsinkin fantologian paradigman johdattamalle. Tyypillisesti näissä paradigmoissa identiteetistä seuraa laskettavuus diskreetteinä yksikköinä, ainakin periaatteessa. Metafysiikkojen tulisi kuitenkin ottaa Seibtin teoria vakavasti eikä varsinkaan sivuuttaa sitä, koska hän on pitkään puolustanut sitä argumentein, jotka nojaavat olennaisesti nykytieteeseen.

Toisesta konstituentista kärsii ontallinen rakennerealismi. Katsausartikkelissaan Kerry McKenzie (2017) erottelee ensinnäkin eliminativistisen ja ontologiseen ensisijaisuuteen perustuvan ontallisen rakennerealismin. Esimerkiksi Steven French ja James Ladyman ovat esittäneet, että on vain ja ainoastaan rakenteita, kuten aika-avaruudellisia suhteita, ja kvanttimekaniikan lomittuneen tilan relaatioita. Tämä on McKenziin luokittelussa eliminativistista ontallista rakennerealismia, koska se eliminoi objektit, jotka eivät ole rakenteita. Ontologiseen ensisijaisuuteen perustuvan muodon McKenzie jakaa toiseksi maltilliseen ja vahvempaan. Maltillisessa kannassa perustavissa olioissa on rakenteita ja objekteja, jotka eivät ole rakenteita. Sellaisia objekteja on esimerkiksi mikropartikkeleiden joukossa. Näin ajattelevat muiden muassa Michael Esfeld ja Vincent Lam. Vahvempien ontallisen rakennerealismien mukaan kaikki perustavat oliot ovat rakenteita. Sen kannattajista McKenzie ei mainitse edustajia. (McKenzie 2017)

McKenzie (2017) myöntää, että ontalliset rakennerealistit ovat jättäneet rakenteen käsitteen pitkälti esimerkkien varaan. Osin tämä johtuu siitä, että he haluavat olla avoimia tulevan (luonnon)tieteen paljastamille rakenteellisille olioille, joista emme voi vielä tietää. Rakenteen käsitettä ei sen vuoksi haluta lukita liian tiukasti. Tietystä rakenteen käsitteen epäselvyydestä huolimatta lienee selvää, että rakenteet eivät ole klassisia substansseja tai fantologisia objekteja. Substanssit ja fantologiset objektit eivät ole relationaalisia. Sen sijaan on vaikea nähdä, miten ontallisen rakennerealismin rakenteet *eivät* olisi jossakin järkevässä mielessä relationaalisia. Sikäli ontallisen rakennerealismin ottaminen vakavasti, jonka se nykyään ansaitsee, edellyttää irrottautumista substanssi-ominaisuus-skeeman tai fantologian sokeasta seuraamisesta. Tällainen vakavasti ottaminen edellyttää valistumista.

Kolmatta konstituenttia koskien troopit ovat partikulaareja, tyypillisesti konkreettisia luonteita (*natures*) kuten määrättyjä massoja ja sähkövarauksia. D. C. Williamsin (1953) ja Kevin Campbellin (1990) mukaan ne ovat ontologisesti riippumattomia, mutta toiset teoreetikot kuten Simons (1994) ja Keinänen (2011) ymmärtävät troopit toisistaan ontologisesti riippuvaisiksi. Yhteistä trooppiteorioille on, että troopit ovat perustavia olioita toisin kuin ominaisuuksien kantajat, jotka koostuvat troopeista (Keinänen 2018, 121–123; Hakkarainen 2018). Usein trooppiteorioita kutsutaankin (objektien) kimpputeorioiksi.

Substanssi-ominaisuus-skeeman ja fantologian näkökulmasta on hyvin hämmäntävää, jopa käsittämätöntä, että ominaisuuksien kantajat eivät ole perustavia olioita vaan troopit. Fantologian paradigmaan koko troopin perusidea partikulaarisena luonteena, muttei

perustavasti objektina eikä ominaisuutena, ei oikein sovi vailla väkivaltaa (Keinänen 2018, 121–123; Hakkarainen 2018). Sikäli trooppiteoreetikot kohtaavat lähtökohtaista väheksyntää, välillä jopa käsittämättömyysvastaväitteitä.

Substanssi-ominaisuus-skeeman ja fantologian ote monista metafysiikoista on siis vielä voimakas, mikä on este tai vähintään hidaste niistä poikkeavien uusien teoreettisten avausten ottamiselle vakavasti. Meidän tulee kuitenkin olla myös metafysiikassa avoimia radikaalistikin revisionaarisille teorioille. Fysiikan ja biologian historiasta me tiedämme, että maailma voi ollakin hyvin erilainen kuin perinteisesti luulimme. Metafysiikka kaipaa siis substanssi-ominaisuus-skeeman, fantologian ja niiden liiton aktiivisen kriittistä tarkastelua eli toisin sanoen valistusta, jotta metafysiikka voi antaa panoksensa valistuksen avoimeen prosessiin vielä paremmin kuin tähän asti.

6. Kirjallisuus

Ayer, A. J. (2001). *Language, Truth and Logic* (julkaistu alunperin vuonna 1936). London: Penguin Books.

Campbell, K. K. (1990). *Abstract Particulars*. Oxford: Basil Blackwell.

Bristow, W. (2017). "Enlightenment". *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2017 Edition). toim. Edward N. Zalta. URL =

<<https://plato.stanford.edu/archives/fall2017/entries/enlightenment/>>.

Candlish, S. ja Basile, P. (2021). "Francis Herbert Bradley". *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Spring 2021 Edition). toim. Edward N. Zalta. URL =

<<https://plato.stanford.edu/archives/spr2021/entries/bradley/>>.

Darge, R. (2015). "Suárez on the Subject of Metaphysics". *A companion to Francisco Suárez*. toim. Victor M. Salas ja Robert L. Fastiggi. Leiden ja Boston: Brill: 91–123.

Descartes, R. (2003). *Teokset III*. suom. Mikko Yrjönsuuri, Jari Kaukua, Sami Jansson ja Tuomo Aho. Helsinki: Gaudeamus.

Hakkarainen, J. (2011). "Hume's Argument for the Ontological Independence of Simple Properties". *Metaphysica* Vol. 12, Issue 2: 197-212.

Hakkarainen, J. (2016). "Metametafysiikkaa kategorioilla ja ilman". *Ajatus* 73: 225-253.

Hakkarainen, J. (2018). "What Are Tropes Fundamentally? A Formal Ontological Account". *Acta Philosophica Fennica* Vol. 94: *Action, Value and Metaphysics - Proceedings of the Philosophical Society of Finland Colloquium 2018*: 129-159.

Heil, J. (2012). *The Universe as We Find It*. Oxford: Oxford University Press.

Herdt, J. A. (2019). *Forming Humanity*. Chicago: The University of Chicago Press.

Hume, D. (2006). *Esseitä*. toim. Jani Hakkarainen, Juha Koivisto ja Lauri Mehtonen. Tampere: Vastapaino.

Hume, D. (2007). *An Enquiry Concerning Human Understanding* (julkaistu alunperin vuonna 1748). toim. Peter Millican. Oxford: Oxford University Press

Johansson, I. (2016). "Against Fantology Again". *The Theory and Practice of Ontology*. toim. Leo Zaibert. London: Palgrave MacMillan: 25-43.

Kant, I. (1995). "Vastaus kysymykseen: Mitä on valistus?" (julkaistu aluperin vuonna 1784). *Mitä on valistus?*. toim. Juha Koivisto, Markku Mäki ja Timo Uusitupa. Tampere: Vastapaino.

- Keinänen, M. (2011). "Tropes – The Basic Constituents of Powerful Particulars". *Dialectica* 65 (3): 419-450.
- Keinänen, M. (2018). "Trooppiteoriat ja relaatiossa olemisen analyysi". *Ajatus* 75: 121-150.
- Kim, H.-K. (2021). "Locke on Substance". *Lockean Mind*. toim. Jessica Gordon-Roth & Shelley Weinberg. New York and London: Routledge: 226-236.
- Koslicki, K. (2018). *Form, Matter, Substance*. Oxford: Oxford University Press
- Lowe, E.J. (2006). *The Four-Category Ontology – A Metaphysical Foundation for Natural Science*. Oxford: Oxford University Press.
- Lowe, E.J. (2013). *Forms of Thought*. Oxford: Oxford University Press.
- Marmodoro, A. (2013). "Aristotle's hylomorphism without reconditioning". *Philosophical Inquiry* 37 (1-2): 5-22.
- McKenzie, K. (2017). "Ontic Structural Realism". *Philosophy Compass* 12 (4).
- Oderberg, D. (2007). *Real Essentialism*. New York: Routledge.
- Politis, V. (2004). *The Routledge Guidebook to Aristotle's Metaphysics*. Lontoo ja New York: Routledge.
- Schechtman, A. (2016). "Substance and Independence in Descartes". *Philosophical Review* 125 (2): 155-204.
- Seibt, J. (2018): "Ontological Tools for the Process Turn In Biology : Some Notions of General Process Theory". *Everything Flows: Towards a Processual Biology*. toim. Dan Nicholson ja John Dupré. Oxford: Oxford University Press: 113-136.
- Simons, P. (1994). "Particulars in particular clothing: Three trope theories of substance". *Philosophy and Phenomenological Research* 54 (3): 553-575.
- Simons, P. (2012). "Four Categories – and more". *Contemporary Aristotelian Metaphysics*, toim. T. E. Tahko. Cambridge: Cambridge University Press: 126–139.
- Smith, B. (1981). "Logic, Form and Matter". *Aristotelian Society Supplementary Volume*, 55: 47 – 74.
- Smith, B. (2005). "Against Fantology". *Experience and Analysis*. toim. Johann C. Marek & Maria E. Reicher. Vienna: HPT&ÖBV. pp. 153-170
- Tahko, T. E. & Lowe, E. J. (2020). "Ontological Dependence". *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2020 Edition). toim. Edward N. Zalta. URL = <https://plato.stanford.edu/archives/fall2020/entries/dependence-ontological/>.

van Inwagen, P. (2001). *Ontology, Identity, and Modality: Essays in Metaphysics*. Cambridge: Cambridge University Press.

Williams, D. C. (1953). "On the Elements of Being I". *Review of Metaphysics* 7: 3–18.